

4. जनार्दनस्य पश्चिमः सन्देशः

स्वाध्याय

1.

1) यदकुलप्रवालः कः ?

घटोत्कचः

अर्जुनः

अभिमन्युः

दुर्योधनः

2) अभिमन्युः कस्य पुत्रः आसीत् ?

जनार्दनस्य

धृतराष्ट्रस्य

अर्जुनस्य

शकुनेः

3) अभिमन्योः मातुलः कः ?

दुर्योधनः

शकुनिः

जनार्दनः

घटोत्कचः

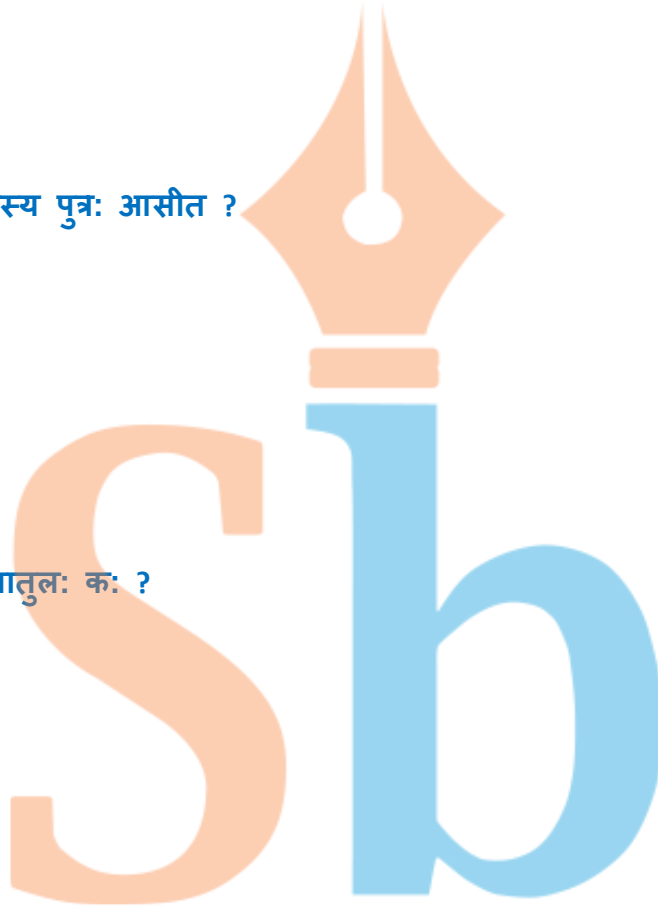
4) 'शान्त पापं शान्त पापं।' इति कः वदति ?

घटोत्कचः

धृतराष्ट्रः

शकुनिः

अर्जुनः

5) 'वयं दुतघाटकाः न ।' इदं वाक्यं केन कथितम् ?

दुर्योधनेन

घटोत्कचेन

शकुनिना

धृतराष्ट्रेण

6) चक्रायुधः कः ?

अभिमन्युः

जनार्दनः

धृतराष्ट्रः

शकुनिः

7) भवन्तः अपि क्रूरतराः ।

राक्षसान

राससैः

राक्षसेभ्यः

राक्षसेषु

8) कृतान्तः शब्दस्य कः अर्थः ?

पांडवः

सूर्यः

यमराजः

नष्ट पामेलुं

2.

1) घटोत्कचः कस्य संदेशं नयति ?

🌈 घटोत्कचः जनार्दनस्य (श्रीकृष्णस्य) सन्देशं नयति ।

2) अभिमन्युः कं द्रष्टुं स्वर्गम् अभिगतः ?

✚ अभिमन्युः पितामहं (पाण्डुराज) द्रष्टुं स्वर्गम् अभिगतः ।

3) कुत्र सुप्तान् भ्रातृन् निशाचराः न दहन्ति ?

✚ जतुगृहे सुप्तान् भ्रातृन् निशाचराः न दहन्ति ।

4) घटोत्कचः कस्य वचनात् दूतः भवति ?

✚ घटोत्कचः जनार्दनस्य अचनात् दूतः भवति ।

3. अधोलिखितानां कृदन्तानां प्रकारं लिखत

1) श्रोतव्यः

✚ श्रोतव्यः - विध्यर्थ कर्मणि कृदन्तम्

2) परित्यज्य

✚ परित्यज्य - पूर्वकालवाचकम् ल्यबन्तं धातुसाधितम् अव्ययम्

अथवा

संबन्धक भुतकृदन्तम्

3) अभिगतः

✚ अभिगतः - त-पत्यतान्त कर्तरिभुतकृदन्तम् ।

4) उपसृत्य

✚ उपसृत्य - पूर्वकालवाचकं ल्यबन्तं धातुसाधितम् अव्ययम्

अथवा

संबन्धक भुतकृदन्तम्

5) द्रष्टुम्

✚ द्रष्टुम् - हेत्वर्थकं धातुसाधितं तुमन्तम् अव्ययम्

6) कडिःक्षतम्

✚ कडिःक्षतम् - कर्मणि भुतकालवाचकं धातुसाधितं विशेषणम्

अथवा

कर्मणि भुतकृदन्तम्

4. संधिविच्छेद कुरुत ।

- 1) घटोत्कचोऽहम् = घटोत्कचः + अहम्
- 2) शकुनिरेषः = शकुनिः + एषः
- 3) दूतोऽहमस्मि = दूतः + अहम् + अस्मि
- 4) दूत इति = दूतः + इति

5. समासप्रकार लिखत ।

- 1) कुरुकुलप्रदीपः-
✚ कुरुकुलप्रदीपः - षष्ठी तत्पुरुष समासः
- 2) चक्रायुधः-
✚ चक्रायुधः - बहुव्रीही समासः
- 3) पुत्रशोकसमुत्थितः -
✚ पुत्रशोकसमुत्थितः - षष्ठी तत्पुरुष, तृतीया तत्पुरुष समासः
- 4) धृतराष्ट्रः -
✚ धृतराष्ट्रः - बहुव्रीही समासः

6. रेखाङ्कितपदानां स्थाने प्रकोष्ठत उचित पदां चित्वा प्रश्नवाक्यं रचयत ।

(कस्य, केन, कीदृशाः, कम, किमर्थम्)

- 1) घटोत्कचः पितामहम् अभिवादयती ।
 - 2) त्वं युद्धार्थम् न आगतः ।
 - 3) वयं दुतघाटकाः न ।
 - 4) जनार्दनस्य पश्चिमः सन्देशः श्रोतव्यः ।
- 1) घटोत्कचः कम अभिवादयति ?
 - 2) त्वं किमर्थम् न आगतः ?
 - 3) वयं कीदृशाः न ?
 - 4) कस्य पश्चिमः सन्देशः श्रोतव्यः ?

9. કોષ્ઠગતપદાની પ્રયુજ્ય વાક્યાની રચયત ।

1) ધૃતરાષ્ટ્ર કૌરવોના પિતા હતા.

(ધૃતરાષ્ટ્ર કૌરવ જનક અસા |)

2) ઘટોત્કચ જનાર્દનનો સંદેશ લાવે છે.

(ઘટોત્કચ જનાર્દન સન્દેશ આ + ની - આનય)

3) અમે દૂતને હણનારા નથી.

(અસ્મદ દુતઘાતક ના)

4) ઘટોત્કચ ધૃતરાષ્ટ્રને પ્રણામ કરે છે.

(ઘટોત્કચ: ધૃતરાષ્ટ્ર: પ્ર + નમા)

1) ધૃતરાષ્ટ્ર: કૌરવાણાં કનક: આસીત્ ।

2) ઘટોત્કચ: જનાર્દનસ્ય સન્દેશમ્ આનયતિ ।

3) વયં દુતઘાટકા: ન ।

4) ઘટોત્કચ: ધૃતરાષ્ટ્રં પ્રણમતિ ।

10.

1) ઘટોત્કચ શકુનિમે શી સલાહ આપે છે ?

✚ ઘટોત્કચ શકુનિને સલાહ આપતાં કહે છે : “હે શકુનિ ! જુગટાના પાસા છોડીને બમણી યુદ્ધ કરવા યોગ્ય થા.”

2) ઘટોત્કચ દુર્યોધનને રાક્ષસથી પણ વધારે કુર શા માટે કહે છે ?

✚ દુર્યોધન લાક્ષાગૃહમાં સૂતેલા પોતાના ભાઈઓને સળગાવી દે છે; રાક્ષસો પણ આવું નિર્ધૃણ કૃત્ય ન કરે. આ કારણે ઘટોત્કચ દુર્યોધનને રાક્ષસો કરતાં વધારે કુર કહે છે.

3) અભિમન્યુનું મૃત્યુ થતાં અર્જુને કરેલા વિલાપ વિશે લખો.

✚ રણાંગણમાં અભિમન્યુનું મૃત્યુ થતાં તેના પિતા અર્જુન વિલાપ કરતાં કહે છે : ‘હાય પુત્ર ! કુળકુળના તેજસ્વી દીપક ! હાય વત્સ ! યદુકુળના અંકુર ! તારી માતા(સુભદ્રા)ને અને મને છોડીને પિતામહ(પાંડુરાજ)ને મળવાની ઇચ્છાથી તું સ્વર્ગે સિધાવ્યો!’

11.

1) ઘટોત્કચનું પાત્રાલેખન

હિડિમ્બા રાક્ષસીને ભીમથી થયેલો પુત્ર ઘટોત્કચ શ્રીકૃષ્ણના દુત તરીકે ધૃતરાષ્ટ્રની સભામાં આવે છે. ઘટોત્કચના દુર્યોધન અને શકુનિ સાથેના સંવાદો રોચક છે. કવિવર ભાસે રાક્ષસીના પુત્ર ઘટોત્કચના પાત્રનો ઉપયોગ કરીને પ્રેક્ષકોના માનસપટલ ઉપર દુર્યોધનની રાક્ષસી વૃત્તિ પ્રગટ કરવાનો સફળ પ્રયત્ન કર્યો છે. ઘટોત્કચ અહીં માનવીય વર્તન આચરે છે.

2) શ્રીકૃષ્ણનો સંદેશ

ઘટોત્કચ શ્રીકૃષ્ણનો સંદેશ લઈને હસ્તિનાપુર આવે છે. તે ધૃતરાષ્ટ્રને કહે છે કે પિતામહના આદેશથી હું દુત બનીને આવ્યો છું. તે શ્રીકૃષ્ણનો સંદેશ આ રીતે આપે છે : “હે રાજાઓ! સાંભળો જનાર્દનનો અંતિમ સંદેશ-આચરવા યોગ્ય કર્મનું સારી રીતે આચરણ કરો; સ્વજનને રક્ષવાની ચિંતા કરો; મનમાં જે ઇચ્છેલું હોય તે અહીં સુર્યકિરણોની સાથે જ તમારી પાસે આવી જશે.”

